

Kültürel Değişikliklerin Gebelik, Doğum ve Doğum Sonu Dönemlere Etkisi

The Effects of Cultural Changes on Pregnancy, Birth and Postpartum Periods

Filiz YARICI¹ Seda KARATOPUK²

ÖZET

Kültür milletlerin tarihleri boyunca meydana getirdiği maddi manevi unsurları ve o millete özgü oluşmuş olan değerleri olarak tanımlanabilir. Kültür bir topluluğun yaşam stilidir. Kültür; insanın olduğu her yerde ve insanlıkla ilgili her konuda karşımıza çıkan bir kavramdır ve bedenlerimizde aslında direkt kültür araçlarıdır. Bunun yanı sıra toplumların temelinde toplumu oluşturan doğum eylemi oldukça önemlidir. Doğum eylemi hemen hemen her çağda ve toplumda mutluluk verici, sevindirici bir durum olarak karşılanmaktadır. Ebeveyn olmak, kişilerin toplum içindeki saygınlığını da arttıran bir faktör olarak görülmektedir. Doğum günümüzde toplumsal anlamından farklı olarak daha çok tıbbi bir anlamda kabul görmektedir. Geçmişte; doğum toplumsal bir yapının temeli olduğundan, doğumun öncesi ve sonrasındaki süreçlere ait bir takım geçiş töreleri ve bu törelerin uygulandığı geçiş törenleri göze çarpmaktadır. İnsan hayatında başlıca üç geçiş dönemi olduğu kabul görmektedir: Doğum, Evlilik ve Ölüm. Bu üç önemli dönemin etrafında birçok toplumsal gelenek-görenek, töre, tören, adet, ayin ve inanış şekillenmiş, bu faktörler söz konusu toplumun bağlı bulunduğu kültürüne ve değerlerine uygun hale getirecek bir süreç olarak geçiş törenlerine eşlik etmiştir.

Anahtar kelimeler: Kültür, gelenek ve görenekler, doğum, doğum eylem.

ABSTRACT

Culture can be defined as the material and spiritual elements that nations have created throughout their history and the values that have been formed specific to that nation. Culture is the lifestyle of a community. Culture; It is a concept that we encounter wherever people are and in every subject related to humanity, and our bodies are actually direct cultural tools. In addition, the birth act, which constitutes the society on the basis of societies, is very important. The act of giving birth is welcomed as a happy and pleasing situation in almost every age and society. Being a parent is seen as a factor that increases people's prestige in society. Today, birth is accepted in a more medical sense, different from its social meaning. In the past; Since birth is the basis of a social structure, a number of transition customs belonging to the processes before and after birth and the rites of passage in which these customs are practiced stand out. It is accepted that there are three main transition periods in human life: Birth, Marriage and Death. Around these three important periods, many social traditions, customs, ceremonies, customs, rituals and beliefs were shaped, and these factors accompanied the transition ceremonies as a process that would make them suitable for the culture and values of the society in question.

Keywords: Culture, traditions and customs, birth, birth action.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Yakın Doğu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Lefkoşa, KKTC, ORCID: 0000-0003-2922-8685

² Ebe, Yakın Doğu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşa, KKTC, ORCID: 0000-0001-8144-6626

Sorumlu Yazar: Seda KARATOPUK, Yakın Doğu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşa, KKTC, e-mail: sedakaratopuk@gmail.com

KÜLTÜR VE DOĞUM

Türk Dil Kurumu (TDK, 2021) sözlüğünde kültürün tanımına şu şekilde yer verilmiştir: “Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünüdür”. Kültür milletlerin tarihleri boyunca meydana getirdiği maddi manevi unsurları ve o millete özgü oluşmuş olan değerleri olarak tanımlanabilir (Çeltikçi, 2010). Aynı zamanda bir topluluğun yaşam stilini tanımlamaktadır. Kültür; insanın olduğu her yerde ve insanlıkla ilgili her konuda karşımıza çıkan bir kavramdır ve bedenlerimizde aslında direkt kültür araçlarıdır (Çakır Koçak ve Sevil, 2015).

Günlük hayattan, siyasi hayata kadar, yaşayışın bir değerler bütünü “Kültür” olarak ifade edilmektedir. Dil, sanat, yerleşim, iktisadi hayat, halk inanışları ve benzeri faktörler ya bir kültür tarafından ortaya çıkmış ve şekillenmiş ya da bir kültürün var olmasına yardımcı olmuştur (Çeltikçi, 2010). Aynı zamanda kültür, öğrenilmiş, nesilden nesile geçen değerler, inanışlar ve davranış örüntüleri ile bir toplumun yaşayış biçimidir. Dünyada 3000’den fazla kültür çeşitlemesi olduğu düşünülmektedir (Çakır Koçak ve Sevil, 2015).

Toplumların temelinde toplumun var olmasını sağlayan “doğum” eylemi kültürün temellerini oluşturan en önemli yapıtaşlarından biridir. Doğum eylemi ile kültürel mirasın nesilden nesile aktarılması mümkün olmuş, bunun yanı sıra kültürel açıdan büyük önem taşıyan doğum eylemi için de birçok kültürel uygulamalar oluşmuştur.

Kültürün en önemli yapıtaşlarından olan doğum eylemi; ağırlığı en az 500 gr olan veya baş topuk mesafesi 25 cm’den büyük olan fetüsün, anneden umbilikal kordonun kesilip kesilmediğine ya da plasentanın birleşik olup olmadığına bakılmaksızın intrauterin ortamdan çıkması, tam olarak doğması olayı olarak tanımlanmaktadır (Uslu, 2019). Doğum eylemi hemen hemen her çağda ve toplumda, mutluluk verici, sevindirici bir durum olarak karşılanmaktadır. Ebeveyn olmak, kişilerin toplum içindeki saygınlığını da arttıran bir faktör olarak görülmektedir. Doğum günümüzde toplumsal anlamından farklı olarak daha çok tıbbi bir anlamda kabul görmektedir. Fakat doğum aynı zamanda toplumsal bir yapının temelidir ve geçmişte, doğumun öncesi ve sonrasındaki evrelere ait bir takım geçiş töreleri ve bu törelerin uygulandığı geçiş törenleri doğum eylemine eşlik etmiştir (Işık vd., 2010).

İnsan hayatında başlıca üç geçiş dönemi olduğu kabul edilmektedir: Doğum, Evlenme ve Ölüm. Bu üç önemli dönemin çevresinde birçok toplumsal gelenek-görenek, töre, adet, tören, ayin ve inanış şekillenmiş, bu faktörler söz konusu toplumun bağlı bulunduğu kültürüne ve değerlerine uygun hale getirecek bir süreç olarak geçiş törenlerine eşlik etmiştir. Bu faktörlerin asıl amacı ise; kişinin bu geçiş dönemindeki yeni konumunu belirlemek, kutsamak, aynı zamanda da kişiyi bu geçiş dönemlerinde karşılaşacağı krizlerden ve zararlı etkilerden korumayı sağlamaktır (Örnek, 1995). Geçiş dönemlerinde kümelenen âdetler, gelenekler, törenler ve törenlerle bunların içeriği olan işlemler ve uygulamalar toplumun geleneksel kültürünün ana bölümlerinden biridir (Artun, 1998). Bu geçiş dönemleri çevresinde kümelenen bazı kültürel uygulamalar ise toplumdaki bireylerin sağlık durumunu etkileyebilir düzeydedir. Modern tıba dayanmayan kültürel sağlık birikimi deneme-yanılma yoluyla belirlenmiş uygulamalara sahiptir. Bu durum hastalık ve sağlık durumlarına da yansıyan kültürel bir birikimi oluşturur.

Kültürün Hastalık ve Sağlık Kavramına Yansımaları

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) sağlık kavramını “bireyin bedensel, ruhsal ve toplumsal olarak iyi olma halidir” şeklinde tanımlamaktadır. Modern görüşler bireyin toplumsal çevresi ile birlikte ele alınması gerektiğini ve bireyin üretken olabildiği sürece sağlıklı olabileceğini vurgular. Bireyin toplumsal çevresini etkileyen en önemli faktör ise tartışmasız yaşadığı toplumun kültürüdür. Kültür, inanç, gelenek ve görenekler her toplumda değişiklik gösteren yapıdadır (Koyun vd., 2010).

Her toplumda değişiklik gösteren bir başka kavramda sağlık kavramıdır (Çakır Koçak ve Sevil, 2015). Geleneksel toplumlardaki hastalık ve sağlık hakkındaki düşünceler, işlemler ve uygulamalar günümüze kadar etkisini kaybetmeden taşınabilmiştir. İnsanların kültürel özelliklerini sürdürmek için çabaları sağlık davranışlarına da yansımaktadır (Ersoy, 2007). Toplumun yapı taşı olan kültürel değerler, tutum ve davranışlar, inanç ve inanışlar kişilerin yaşam tarzını biçimlendirmiş ve bu dolayla sağlık koşullarını da etkileyebilir özellik edinmiştir (Artun, 2010).

Halkın kendi kültürel birikiminden gelen hastalık ve sağlıkla ilgili inançlar, tutumlar ve bunların uygulanma sistemleri tarihte çeşitli adlarla karşımıza çıkmaktadır. İkel toplumlardan itibaren temeli atılan ve nesilden nesile ‘‘Halk Tababeti’’ kimliği ile taşınan yararlı uygulamalar, zaman içerisinde değişim göstererek zararlı uygulamalara ya da ne faydası ne de zararı olan uygulamaları doğurmuştur. Günümüzde de bu uygulamalar farklı yörelerde bazı farklılıklar göstererek hala varlığını sürdürmekte ve ağırlığını korumaktadır (Koyun vd., 2010).

Sağlık alanındaki geleneksel uygulamalar, modern tıp ile kısmen bağdaşan ve kısmen çelişki gösteren yapıdadır. Bunun yanı sıra sağlık uygulamalarını biçimlendiren zihniyetler açısından bilimsel tıp ve geleneksel tıp arasında belirgin farklar vardır. Geleneksel tıbbın temeli; inançlar, inanışlar ve eski bilgilerdir. Geleneksel tıp daha çok deneme yanılma yöntemiyle şekillenmiş olduğundan modern tıpta yer bulamamaktadır (Yalçın, 2012).

Kültürün Doğum Eylemine Yansımaları

Kültürel normlar ve yanlış inançlar kadının; gebelik, doğum ve doğum sonu dönemde gördüğü bakımı etkiler yapıdadır (Çakır Koçak ve Sevil, 2015). Gebelik, doğum ve doğum sonu dönemde anneye ve bebeğe uygulanan geleneksel yöntemlerden bazıları anne ve bebek sağlığını tehdit edebilir boyutlardadır. Sağlık profesyonelleri tarafından bakım verilen toplumun temel yapısının bilinmesi, topluma sağlık bakımı sunulmasında ve kişilerle etkin iletişim kurulmasına yardımcı olacak, böylece anne ve bebeğin sağlığının korunması ve geliştirilmesinde katkı sağlayacaktır (Çalbayram vd., 2019).

Dünyada Kültürel Değerler ve Doğum Eylemi

Farklı dünya bölgelerinde doğumu kolaylaştırmak için farklı uygulamalar göze çarpmaktadır. Doğumu kolaylaştırıcı kuşaklar, muskalar, eşinin elini ya da ayağını yıkadığı suyun kadına içirilmesi, gebe tarafından doğum eyleminin başında eşinin kemerini açması gibi uygulamalar doğumu kolaylaştırmak adına uygulananlardan bazılarıdır. Doğumun hızlandırılması amacıyla ise meme başı uyarımı, gebenin haberi olmadan başından aşağıya soğuk su dökülmesi, zor doğumlarda gebeye süt içirilmesi ya da yumurta kabuğu tozu yedirilmesi gibi uygulamalar

bulunmaktadır. Doğum sırasında enerji vermesi için gebeye meyve ve kuruyemiş verilmesi, doğum eylemi başlamadan önce kadının üzerinde düğümlü bir şey varsa çözülmesi, saç örgülerinin açılması gibi uygulamalarda dikkat çekmektedir. Doğum ağrısını azaltmak için ise iri bir deniz kabuğunu gebenin avcuna alıp sıkması gibi uygulamalar mevcuttur (Çakır Koçak vd., 2010). Geleneksel uygulamaları sağlığa zararlı, etkisiz ve yararlı olarak gruplandırmak mümkündür:

Zararlı uygulamalar: Zor doğumlarda; yumurta kabuğunu döverek süt veya çayla içirme, gebeyi kusturmak için bol tuzlu su içirme, doğumun kolay olması için silah atma, kadının sırtına alınıp silkelmesi, yüksek bir yerden atılması ya da kadının bir bezin içine konularak sallanması gibi uygulamalar yapılmaktadır. Plasentanın zamanında ayrılması durumunda; gebenin karnına temiz bir süpürge ile bastırma, ateşte ısıtılmış tuğlayı temiz bir beze sarıp lohusanın karnına bastırma, kadını ayağa kaldırıp sıçratma, kusmasının sağlanması, gebenin bacaklarını açarak kaynayan su dolu kazanın üzerinde su buharında bekletilmesi ve bol miktarda dövülmüş sarımsak yedirilmesi gibi uygulamalarla karşılaşılabilir. Bu tür uygulamaların preeklampsi olan bir gebe için eklampsi konvülsiyonlarına yol açma ihtimalinin olduğu ayrıca kanama, aspirasyon, travma gibi riskler barındırdığı bilinmelidir (Şirin ve Ünsal Atan, 2012).

Etkisiz uygulamalar: Kadının psikolojisini olumlu yönde etkileyerek inandığı şeyin gerçekleşmesinde yarar sağlayacağı düşünülerek müdahale edilmeyen uygulamalardır. Doğumun kolay olması için doğum esnasında kilit açma, örgülü saçları çözme, dilenciye sabun verme, kolay doğum yapan başka bir kadının doğum yapacak kadının sırtını sıvazlaması, serviksin dilatasyonunu sağlamak amacıyla ‘Meryem Ana’ denilen bir ot kökünü sıcak suya atma, ayrıca plasenta gömme ritüelleri birçok kültürde yer alır. Fatma Ana/Meryem Ana Eli uzun yıllar dünyada ve Anadolu’da yaygın olarak kullanılmış bir ottur. Bu otlar ele benzerdir ve suya atılınca kurumuş ot genişleyerek açılır. Bu genişleme ve açılma sırasında serviksin de dilate olarak açılacağına inanılmaktadır (Kömürcü ve Gençalp, 2002; Çakır Koçak vd., 2010; Yılar Erkek ve Pasinlioğlu, 2016).

Yararlı uygulamalar: İnsanlık tarihinde Hitit, Mezopotamya, Yunanistan, Hindistan, Uzakdoğu, Amerika gibi ülkelerde ve Araplar ile Moğollar gibi uygarlıklarda doğumun, oturma, çömelme, ayakta ve diz üstü pozisyonlar gibi dikey pozisyonlarda gerçekleştiği görülmektedir. Birçok gelişmiş ülke ve günümüz koşullarında doğumun kadının en rahat ettiği pozisyonda ve içgüdülerini dinleyerek gerçekleştirmesi, bunun anne ve yenidoğan yönünden faydalarının olduğu yönünde bilgiler literatürde yer almaktadır. Son zamanlarda doğal doğum taraftarlarının göstermiş oldukları çabalar sonucunda kadınların ayaklarının üstünde, dik pozisyonlarda doğumlarını gerçekleştirmelerine kısıtlı da olsa izin verilmekte ve kadınlar bunun için cesaretlendirilmektedir. Doğumun doğal ve içgüdüleri dinleyerek gerçekleşmesi gereken bir süreç olarak değerlendirilmeye başlanmıştır (Çakır Koçak vd., 2010).

Avrupa’da Bazı Ülkelerde Kültürel Değerler ve Gebelik, Doğum, Doğum Sonu Dönemlere Yansıması

Gelenek, nesilden nesile aktarılan, toplumlar arasında geçen kültürel mirasları, uygulamaları, bilgileri, töre ve davranışları ifade etmektedir (Yılar Erkek ve Pasinlioğlu, 2016). Avrupa’nın

farklı bölgelerinde farklı kültürel inanışlar ve bu inanışların da yansımalarına rastlamak mümkündür. İlk olarak Türkiye örneğini inceleyecek olursak, coğrafi konumundan dolayı Türkiye, birçok farklı kültürün bir araya gelip farklı birleşimlerin oluştuğu bir merkez olarak karşımıza çıkmaktadır. Anadolu'nun çevresinde birçok uygarlık kurulmuş, büyümüş ve tarihten silinmiştir. Günümüzde varlığını devam ettiren sağlığa ilişkin gelenekler, Anadolu'da kurulmuş uygarlıkların yarattığı renkli ve kapsamlı bir kültürün birleşim ürünüdür. Bu kapsamlı kültürel sentezin içerisinde gebe ve lohusa bakımı, doğum ve zor doğuma yardım yöntemleri de oldukça farklılaşmış ve önem kazanmıştır. Dolayısıyla, gebelik, doğum ve lohusalık döneminde uygulanan anneye ve yenidoğana yönelik geleneksel tıp uygulamalarının da çok çeşitli olduğu göze çarpmaktadır (Arslan vd., 2008).

Geleneksel uygulamaların bazıları, kolostrumun bebeğe verilmemesi gibi sağlığa zararlı, bazıları 40 gün süreyle anne ve yenidoğanı korumak amacıyla yapılan bakımlar yararlı uygulamalar iken, bazıları da yenidoğanı sarılıktan korumak için yanına sarı örtü konulması gibi ne yarar ne de zarar sağlayan özellik göstermektedir. Zarar vermeyen uygulamalar bazen tedaviyi geciktirici etkide olabilmektedir. Bakım sağlanırken bu konuda dikkatli olunması da büyük önem taşımaktadır (Coşkun ve Aslan, 2012).

Delaney'nin 2012'de Ankara'da bir doğum evinde gerçekleştirdiği çalışmada gebelerin, cinsel organlarını yabancı erkeklerin görmesi ihtimali nedeni ile hastanede doğum yapmayı pek tercih etmedikleri, ancak kocasının ve kaynanasının desteğini alan kadının hastaneye gidebildiği belirtmektedir. Ayrıca eğitilmiş doktorların kadınlara köydekilerden daha saygılı davranacaklarını uman bir gebenin hastanede doğum yapmak için gittikten sonraki ifadelerine yer verilmiştir: "Hepimiz insanız ama sanki ben insan değilmişim gibi davrandılar". Hastane yönetimine bir şikâyet mektubu yazmaya niyetlenen kadının biraz düşündükten sonra bundan vazgeçtiği, "köylü bir kadını kim dinler?" diye belirttiği notlar arasında yer almaktadır. (Delaney, 2012). Görüldüğü gibi kültürel önyargılar hizmet sunumu ve hizmet alımını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bunun önüne geçmek, geçmiş yıllarda yoğunlukla yapılan ve halen günümüzde de uygulamaya devam eden hataları, kültürel önyargılar nedeni ile yapmamak önemlidir. Geleneksel toplum için çok önemli olan doğum olayı, ebeveynlerin çocuk sahibi olma düşüncesinden başlayarak; oldukça fazla gelenek-görenek, adet, inanç, töre ve tören tarafından yönlendirilen bir yapı göstermektedir (Çakır Koçak vd., 2010).

Türkiye ile kültürel bağlamda benzer izler taşıyan Kıbrıs Türklerinde, doğum eylemine ilişkin kültürel uygulamaların çok fazla göze çarpmadığı görülmektedir. Geleneksel uygulamalar çoğunlukla Türkiye'deki uygulamalar ile oldukça benzer yapı gösterir. Genellikle gebelik isteyen kadınlara okutulmuş elma yedirme inancı mevcuttur. Hamile kadının güzele bakarsa çocuğunun güzel olduğuna, güle bakarsa çocuğunun gül gibi olacağına inanılır. Doğum sonu dönemde ise albastı inancı mevcuttur. Lohusalıkta al basmasına karşı anne adayının yastığının altına keskin bir şey konulur. Emzirme döneminde ise kalp solda olduğundan her zaman emzirmeye sol göğüsten başlanır (Çeltikçi, 2009).

Arnavutluk örneği incelendiğinde; gebelik döneminde erkek çocuk isteğinin daha baskın olduğu görülmektedir. Özellikle Güneydoğu Arnavutluk'un kırsal kesimlerinde ailede çok fazla erkek birey yoksa bebeğin erkek olması çok istenilen bir durumdur. Bu erkek çocuk isteği yörenin türkülerine ve hatta şiirlerine de yansımıştır. Bir ailede dünyaya gelen ilk erkek

bebek ‘‘bir meleğin hediyesi, gelecek neslin şansı, refahı ve güvenliği’’ anlamlarını taşımaktadır. Gebenin doğum eylemi başladığında ağırlarla baş etmesini sağlamak için bir ağıla yerleştirilmesi yaygın bir uygulamadır. Yerel inanışlara göre inek, koyun, keçi gibi hayvanlar tanrı tarafından kutsanmıştır ve bu durum çocuğun kötü ruhlardan korunarak doğmasına yardımcı olur. Doğum eylemi başladığında gebenin evdeki her şeyin kilidini açması ve hatta üzerine giydiği giysilerdeki düğmeleri açması yaygın bir uygulamadır. Kilitlerin ve düğmelerin açılmasının doğumu kolaylaştırdığına inanılır. Doğumu müjdeleyen haberciye para ya da hediye verilmesi yaygındır. Doğumdan sonra anne ve bebek, annenin ailesinin evinde 40 gün geçirir. Bu 40 günde anne ve bebeğin nazardan kaçınmak için evden çıkmaması gerekir. Doğum sonu dönemde emzirme Arnavutluk kültüründe büyük önem taşımaktadır. Sütün yeterli ve iyi olması için annenin beslenmesine ayrıca önem gösterilir. Bu dönemde sütün miktarının azalması ya da kesilmesi ise talihsizlik olarak kabul edilmektedir (Bezo ve Albanologjike, 2013).

Almanya’da geleneksel uygulamalar incelendiğinde ilk göze çarpan gebelik döneminde herhangi bir kutlamanın yapılmamasıdır. Bebek doğmadan önce yapılan kutlamaların şanssızlık getirdiğine inanılır. Almanya’da bir kız bebek dünyaya geldiğinde ‘‘düğün ağacı’’ geleneği öne çıkar. Kız doğumu onuruna ağaçlar dikilir. Bu ağaçlar kız reşit olana ve evlenmeye karar verene kadar özenle bakılır. Kız evlenmeye karar verdiğinde bu ağaçlar satılarak yeni hayatına başlamasına yardımcı olur (Villa vd., 2011).

Asya’da Bazı Ülkelerde Kültürel Değerler ve Gebelik, Doğum, Doğum Sonu Dönemlere Yansıması

Afganistan’da doğum ile ilgili yapılan geleneksel uygulamalar çok fazla öne çıkmamaktadır. Kadınlar doğumlarını evlerde gerçekleştirir ve çoğu zaman tıbbi yardımdan uzaktırlar. Doğumdan sonra plasenta koyu kırmızı bir toprağa gömülür. Genellikle doğumlar evde gerçekleştiğinden bebeklerin doğumunu gerçekleştiren bir büyükanne olur. Doğumdan sonra annenin gevşemesi için besleyici yiyecekler doğum odasında bulunmalıdır. Doğum sonu dönemde anne ve bebek kırk gün boyunca evde kalmalıdır. Kabil’de daha yaygın görülen bir uygulama ise doğum sonu dönemde anne bebeği emzirmeden önce İmam Karabelo’nun mezarının etrafından alınan bir toprak tanesini bebeğin ağzına yerleştirir. Bu uygulama bebek için nimet ve kutsanma anlamları taşımaktadır. Kırk gün sonra bebek küçük bir kaşık çorba ile beslenmektedir (Hedayat ve Pirzadeh, 2001).

İran’da doğum sırasında kadınların yaşadıkları acıların pahalı hediyelerle telafi edilmesi gelenekselidir. Kadın ne kadar acı çekerse hediyelerin değeri de o kadar artmaktadır, özellikle çocuk erkekse. Bu nedenle kadınlar doğum eylemlerinde yüksek sesler çıkarırlar, bağırırlar ve ağlarlar. Doğumda bir ebe veya doktor bulunmaktadır. Doğum sırasında kadınlar yürümeye teşvik edilirler. Babalar genellikle doğum eylemi ile ilgilenir ve eşlerine destek olmak için doğumda yer alırlar. Annelerin doğumdan hemen sonra duş almaları yaygın bir uygulamadır (Galanti, 2015).

Çin geleneklerine göre baba doğum sırasında eşinin yanında bulunamaz. Hamilelik sırasında da üstlendiği bir rol yoktur. Çin’de kadınlar genelde oturarak ya da çömelme pozisyonunda doğum yapmaktadırlar. Doğum sırasında kadınlar ağlamamalı ya da

bağırılmamalıdır. Doğum sonu dönemde yeni anne bol miktarda et, tavuk, domuz bacağı ve zencefil ile ona sürekli sıcak yemek sağlayabilecek başka bir aile tarafından bakılır ve doğum sonu ilk bir ay annenin dinlenmesi sağlanır. Bu bir aylık dönemde kadınların kaybedilen vücut ısısını düzenlemeyi amaçlayan davranışlar ve kısıtlamalar göze çarpmaktadır. Örneğin kadınlar sıcak giyinmeli, sürekli duş almamalı ve sadece sıcak yemekler yemelidir. Genellikle varlıklı aileden gelen kadınlar bebeklerini emzirir ya da biberon ile beslerler (Chan ve Leong, 1994).

Tayland'da hamilelik sırasında anneler güvenli bir hamilelik ve doğum geçirmek için sık sık tapınaklara giderek dualar ederler. Hamilelik süreci boyunca kadınlar biber yemekten kaçınmalıdır, bu dönemde çok fazla sebze yemeli ve bol su içmelidirler. Baba özellikle ağır ev işleri ile ilgilenerek bu süreçte kadına yardımcı olur. Doğumda doktor ve ebe hariç kimsenin bulunmasına izin yoktur. Doğumdan sonra kadınlara bol miktarda ılık su içirilir, ılık duş almasına yardım edilir ve daha çok çorba ile beslenmesi gerekmektedir. Tayland'ın geleneksel inancı, çocuğun doğduğu günün onun kişiliğini etkileyeceğidir. Erkek ve kız çocukları için mümkünse Çarşamba gününden kaçınılmalıdır. Aynı zamanda doğumda bebeğin göbek kordonunu kim keserse kişinin kişiliğini ve erdemlerini takip edeceği inancı mevcut olduğundan, göbek kordonunu kesecek kişinin seçilmesi oldukça önem taşımaktadır. Doğum sonu dönemde Taylandlı ebeveynler yenidoğanın başının ruhunun merkezi olduğuna ve başına dokunulmaması gerektiğine inanmaktadırlar (Liamputtong vd., 2005).

Afrika'da Bazı Ülkelerde Kültürel Değerler ve Gebelik, Doğum, Doğum Sonu Dönemlere Yansıması

ABD uluslarının başarılı, çok gelişmiş bir ülke olması nedeniyle Afrika uluslarının bir şeyler yapmak için bir yol olduğuna inanmalarından bu ülkelerde batılılaşma arzusu göze çarpmaktadır. Kenya'da kadınlara doğum yaparken bir ebe, kadın doğum uzmanı ya da jinekolog eşlik etmektedir. Günümüzde kabile toplumlarındaki ev doğumları hastane doğumlarına taşınmıştır. Hükümet, kadınları doğum için hastanelere gitmeye teşvik edecek teşvik programlarına sahiptir. Kenya'da 43 kabile mevcuttur. Buradaki kabilelerde geleneksel ebelik tehlike altındadır. Genç nesiller güvenli olmadıklarını, eğitilmediklerini, onlarla doğum yapmanın riskli olduğunu düşünmekte ve geleneksel ebeler ile doğum yapmaktan kaçınmaktadır (Sorensen, 2018).

Doğum sırasında kadınlar; anneleri, komşuları, kız kardeşleri, teyzeleri tarafından ziyaret edilir. Boncuklu takılar, giysiler ya da nakit para verilerek doğumu kutlarlar. Doğum komşular, kız kardeşler ve teyzeler arasında yere çömelme şeklinde gerçekleştirilir. Ebeye sadece doğum başarılı bir şekilde gerçekleşirse ödeme yapılır. Doğumda doğum tabureleri sıklıkla kullanılır (Hallgren, 1983). Doğum sonu dönemde çok kanaması olan anneler için bir parça plasenta annenin yanına koyularak kanama önlenmeye çalışılır. Kabilde doğan bebekler yalnızca o evin değil tüm kabilenin çocuğu olarak kabul edilirler. Kabildeki tüm kadınlar doğum sonu birkaç ay boyunca annenin evini temizler, ona yemek yaparlar, çamaşırlarını temizler, bebek için hediye olarak para getirirler ve bebeğiyle tam olarak ilgilendiğine emin olana kadar yanında kalırlar. Bebeği kutsamak, korumak ve yetiştirmenin bir parçası olmak isterler (Sorensen, 2018). Doğumda hiçbir zaman erkekler bulunmaz. Bunun yanı sıra infertil bir birey olmak Afrika'da çok trajik bir durum olarak kabul edilir. Bu kabilelerde, çocuksuz bir kadın,

kendisinin gibi yetiştirilecek bir çocuğu taşımak için doğurgan bir kadına belirli bir miktar öder. Plasenta ve göbek kordonunun gömülmesinin kadının doğurganlığını geri kazandırdığı ve rahmini iyileştirmesine yardımcı olduğu düşünülmektedir. İnfertil bir kadın plasantanın doğurganlığının geri getirileceği inancına göre gömüldüğü yerde idrar yapar (Hallgren, 1983)

Somali’de hamilelik sırasında baba herhangi bir rol oynamamaktadır. Doğumlar ilçelerde hastanelerde gerçekleşir. Kocaların doğumda bulunması yaygın değildir. Ülke genelinde ebeler ya da başka kadınlar doğum sırasında ve doğum sonu dönemde kadının bakımında rol alarak kadına yardımcı olurlar. Somali’de kadın sünneti yaygın bir uygulamadır ve doğum sırasında kadın sünneti uygulanarak dikiş işlemi de doğum sırasında yapılır (Villa vd., 2011). Ebeler kırsal alanlarda özellikle ev doğumları konusunda oldukça deneyimlidir. Doğumdan sonra kırk gün boyunca kadın evden ayrılmaz. Doğum sonu dönemde bu kırk gün boyunca anne ve bebek nazarlardan korunmak için sarımsaktan yapılan takılar takarlar. Günde iki kez tütsü yakılarak bebek onu hasta etme potansiyeline sahip kokulardan arındırılır. Kırk günlük dönemin sonunda bir akrabanın ya da bir arkadaşın evinde bebeğin doğumunun kutlandığı da göze çarpmaktadır (Lewis, 2009).

Mısır’da geleneksel yaklaşımlar incelendiğinde, ilk doğan bebeğin genellikle erkek olması arzu edilmektedir. Mısır’da doğumdan hemen sonra bebekler yıkanır ve ipek giysiler giydirilir. Kötü ruhları engellemek için bebeğin beşliğinin başına dualarla donatılmış bir emniyet kemeri takılır. Genellikle Mısır’da yenidoğan bebekler bir kutlamayla karşılanır. Gurur ve büyük bir nimetle kutsanırlar. Yedinci anlamına gelen ‘‘Sebou’’ adlı tören en eski ve en özel kutlamalardan biridir. Aile doğumdan sonraki 7. Günde kutlama yapmak amacıyla toplanır. Kutlama bebeğin banyo yaptırılması ve yeni giysiler giydirilmesi ile başlamaktadır. Kötü gözleri engellemek için evin etrafına tuz atılır. Farklı dinin mensupları, kırsal ya da kentsel alanlarda yaşayanlar, zengin ya da fakir tüm aileler ‘‘Sebou’’ kutlamasına katılır (Abdel Hamit ve Abdel Rehim, 2016).

Güney Amerika’da Bazı Ülkelerde Kültürel Değerler ve Gebelik, Doğum, Doğum Sonu Dönemlere Yansımaları

Güney Amerika’da kadınların hamilelik süresince mümkün olan her zaman bacaklarını kapatması gerekmektedir. Bu uygulama ile bebeklerin başının çok büyük olmayacağına ve doğumun kolay gerçekleşeceğine inanılmaktadır. Baba hamilelik süresince tüm gıda isteklerini eksiksiz sağlamalıdır. Hamilelik sırasında yenen tipik yiyecekler genellikle çiğ balıktır. Doğuma ilişkin çok fazla uygulamanın göze çarpmamasına karşın doğum sonu dönemde geleneksel uygulamalar daha yaygındır. Kültürel olarak tüm erkek bebekler doğumdan sonra sünnet edilir. Bir bebeğin vaftiz edilmesinden önce nazarlardan korumak için sağ eline ‘‘guairuro’’ adı verilen özel bir tohum ile kırmızı bir bant takılır. Doğum sonu dönemde kadınlar iki hafta süresince evden çıkmaz ve kırk gün ev işlerini yapmaz. Bu dönemde kadının yapması gereken ev içi sorumlulukları ailenin diğer üyeleri üstlenir. Kadınlar doğum sonu dönemde enerjilerini korumak için güvercin çorbası içmektedirler (Liamputtong vd., 2005).

SONUÇ

Toplumun temelini oluşturan doğum eylemi ve doğum eyleminin yegâne destekçileri olan ebeler; içinde buldukları topluma ait kültürel birikime ve tıbbi birikime sahip olan, sağlık ekibinin vazgeçilmez üyeleridir. Ebeler; sağlıklı yaşamın gelişimini hedefledikleri tüm toplumların kültürel değerlerini tanımalı ve buna göre bakım sağlamalıdır.

Toplumların kültürel değerleri yalnızca kıtalar arasında değil aynı kıtada yer alan ülkeler arasında bile büyük farklılıklar gösterebilmektedir. Toplumların kültürel birikimlerinde; gebelik, doğum eylemi, doğum sonu dönem ve yenidoğan bakımında uygulanan bir takım yararlı ve zararlı uygulamalar da yer almaktadır. Bu durumda yararlı sağlık uygulamalar desteklenmeli ve zararlı sağlık uygulamaların değiştirilmesi için ise yeterli bilgilendirme sağlanmalıdır. Ebeler, buldukları toplumda bu zararlı uygulamaların değiştirilmesi için sağladıkları bilgilendirmede kişilerin kültürel inançları ve birikimlerine saygı göstermeli, yargılamadan bu uygulamaların değiştirilmesi için kişileri desteklemelidir.

Halkın sağlık yapısının bilinmesi ve kültürel özelliklerinin kabul edilmesiyle oluşturulacak olan bir sağlık bakım modeli, hizmet verilen toplum tarafından beğenilecek, istenecektir ve bu durum sağlık bakım modelinin verimli bir şekilde kullanımını sağlayacaktır. Ebeler, tüm bireylerin kendi kültürel değerlerinin temel insan hakkı olduğunu unutmamalı, bireylerin kültürel değerlerine saygı duyarak bakım vermelidirler.

Çıkar çatışması beyanı

‘‘Kültürel Değişikliklerin Gebelik, Doğum ve Doğum Sonu Dönemlere Etkisi’’ başlıklı çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar katkıları

Yazının ortaya çıkması ve sürdürülmesine katkıda bulunma: FY, SK

Plan, tasarım: FY, SK

Finansman: FY, SK

Materyal:

Veri toplanması / toplanan verilerin analize hazırlanması için işleme: FY, SK

Veri analizi: FY, SK

Literatürün gözden geçirilmesi: SK

Kaleme alma ve düzeltmeler: FY, SK

Kontrol etme ve gözden geçirme: FY

KAYNAKLAR

Abdel Hamit, N. G., & Abdel Rehim, A. (2016). The Manifestations of Care and Happiness for the New-born in Ancient Egypt and its Assimilation to the Inherited Folklore. *Studies on the Arab World*, 18 (1), 171-205.

Arslan, H., Karahan, N., & Çam, Ç. (2008). Ebeliğin Doğası ve Doğum Şekli Üzerine Etkisi. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 1(2), 54-59.

Artun, E. (1998). Tekirdağ Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri Doğum-Evlenme-Ölüm, Bir Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 9(10), 86-107.

Artun, E. (2010). Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri, Türk Halk Bilimi, İstanbul, İstanbul Kitabevi, 125-141.

The 1st International Conference on Research and Education – Challenges Toward the Future (ICRAE2013), 24-25 May 2013.

Bezo, B. H., & Albanologjike, Q., E., S. (2013). Ritual of Childbirth in Southeastern Coast of Albania. In 1st International Conference on Research and Education – Challenges Toward the Future (ICRAE2013), Shkodra, Albania.

Chan, S., & Leong, C. (1994). Chinese families in transition: cultural conflicts and adjustment problems, Journal of Social Distress and the Homeless, 3(3), 263-281.

Coşkun & Aslan, A.C (ed). (2012). Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği El Kitabı: Doğum Sonu Dönem, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, 237-293.

Çakır Koçak, Y., Öztürk Can, H., & Soğukpınar, N. (2010). Geleneksel Doğum Uygulamaları ve Doğum Yardımcıları. E-Journal Of New World Sciences Academy (NWSA), 5(4), 1-6.

Çakır Koçak, Y. & Sevil, Ü. (2015). Kadın doğum kliniklerinde yatan hastalara kültürlerarası yaklaşım. Türkiye Klinikleri J Public Health Nurs-Special Topics, 1(3), 52-61.

Çalbayram, N., Gönenç, İ., & Topuz, N. (2019). Gebelik, doğum, lohusalık ve infertiliteye ilişkin geleneksel uygulamalar. Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi, 6(2), 237-246.

Çeltikçi, O. (2010). Türk dünyası kültüründe doğum üzerine ortak uygulamalar. Journal Of Azerbaijani Studies, 511-520.

Çeltikçi, O. (2009). Türk dünyasında “doğum” üzerine. Turan-Sam Dergisi, 1(2), 193-201,

Delaney, C. (2012). Tohum ve Toprak - Türk Köy Toplumunda Cinsiyet ve Kozmoloji: Evlilik Uygulamaları ve Düşün Töreni (A. Günel, Ed.). İstanbul, Aksu Bora İletişim Yayınları, 125-177.

Ersoy, R. (2007). Kadın Kamlar’dan Göçerevli, Türkmenler’de “Ebelik” Kurumu’na Dönüşüm. Türkbilig Türkoloji Araştırmaları Dergisi, 7(13), 60-71.

Galanti, G., A. (2015). Caring For Patients From Different Cultures. Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 231-244.

Hallgren, R. (1983). West African Childbirth Traditions. Journal of Jordemodern, 96(11), 311-316.

Hedayat, K., & Pirzadeh, R. (2001). Issues in İslamic Biomedical Ethics: Primer for the Pediatrician. Journal of the American Academy of Pediatrics, 108(4), 965-971.

Işık, M., T., Akçınar, M., & Kadioğlu, S. (2010). Mersin İlinde Gebelik, Doğum ve Lohusalık Dönemlerinde Anneye ve Yenidoğana Yönelik Geleneksel Uygulamalar. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1): 64-84.

Koyun, A., Çamuroğlu, G., Korkmaz, G., Menteşe, M., & Ocak, F. (2010). Kadınların Gebelik, Doğum ve Yenidoğan Bakımına İlişkin Uygulamaları. *Aile ve Toplum Dergisi*, 11(6), 57-63.

Kömürcü, N., & Gençalp, N., S. (2002). Geçmişten Günümüze Doğuma Yardım. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 5(1), 78-82.

Lewis, T. (2009). Somali Cultural Profile, Erişim adresi: <https://ethnomed.org/culture/somali/> Erişim Tarihi: 14.04.2020.

Liamputtong, P., Yimyam, S., Parisunyakul, S., Baosoung, C., & Sansiriphun, N. (2005). Pregnancy, Childbirth and Traditional Beliefs and Practices in Chiang Mai, Northern Thailand. *Journal of Midwifery*, 21 (2), 139-153.

Örnek, V.S. (1995). Geçiş Dönemleri, Türk Halk Bilimi, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 131-146.

Sorensen, M. (2018). Birth in African Cultures. Utah Doula Assosiation, Erişim adresi: <https://utahdoulas.org/2018/02/22/birth-in-african-cultures/> Erişim Tarihi: 30.03.2020.

Şirin, A., & Ünsal Atan, Ş. (2012). Kültürlerarası Hemşirelik (Seviğ Ü. Tanrıverdi G., Ed.). Üreme Sağlığı ve Kültürlerarası Yaklaşım. İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi, 283-341.

Uslu, Y. (2019). Gebelerin Korkusu ve Doğum Tercihi. *Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi*, 7(78), 13-15.

Villa, P.,I., Moebius, S., & Thiessen, B. (Eds.). (2011). *Soziologie der Geburt: Diskurse, Praktiken und Perspektiven*. Campus Verlag.

Yalçın, H. (2012). Gebelik, Doğum, Lohusalık ve Bebek Bakımına İlişkin Geleneksel Uygulamalar (Karaman Örneği). *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 17(1), 19-31.

Yılar Erkek, Z., & Pasinlioğlu, T. (2016). Doğum Ağrısında Kullanılan Tamamlayıcı Tedavi Yöntemleri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 19(1), 71-77.